

11. Чуяко Е. Обучение профессионально ориентированной математической деятельности студентов экономических специальностей вуза : автореф. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / Е. Чуяко. – Астрахань, 2009. – 21 с.

12. Маслов А., Мартыненко Е. Методические аспекты преподавания математики в вузах / А. Маслов, Е. Мартыненко // Проблемы освіти. – Київ. – 1999. – Ч. 1. – Вип. 18. – С. 64–67.

13. Равен Джон. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация / Дж. Равен. – Москва, 2002 (англ. 1984).

14. Овчарук О. Компетентності як ключ до формування змісту освіти / О. Овчарук // Стратегія реформування освіти України. – Київ : К.І.С. – 2003. – 295 с.

15. Дубасенюк О. Професійна педагогічна освіта : компетентнісний підхід : [монографія] / О. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 412 с.

16. Карпова Л. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. Карпова ; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – Харків : ХДПУ, 2004. – 19 с.

17. Боровков А. Готовность учителя к использованию информационных технологий в педагогической деятельности как основа ИКТ-компетентности / А. Боровков // Международный конгресс конференций «Информационные технологии в образовании» (ИТО-2003) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ict.edu.ru/vconf/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&d=light&id_sec=118&id_thesis=4197.

18. Баркасі В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. Баркасі. – Одеса, 2004. – 21 с.

УДК 373.5.091.12.011.3–051:159.947

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ

Єрмак Ю.І., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

У статті розглядається проблема формування професійної мобільності вчителів. Подана характеристика понять «мобільність», «професійна мобільність». Зосереджена увага на визначенні професійної мобільності педагога як стратегії адаптації до швидких змін суспільства. Проведено аналіз особливостей сучасної професійної діяльності педагога. Визначено складники процесу формування професійної мобільності вчителя.

Ключові слова: мобільність, професійна мобільність, неперервна освіта, саморозвиток особистості, педагогічна діяльність, процес формування професійної мобільності.

В статье рассматривается проблема формирования профессиональной мобильности учителей. Представлена характеристика понятий «мобильность», «профессиональная мобильность». Сосредоточено внимание на определении профессиональной мобильности педагога как стратегии адаптации к быстрым изменениям общества. Проведен анализ особенностей современной профессиональной деятельности педагога. Определены составляющие процесса формирования профессиональной мобильности учителя.

Ключевые слова: мобильность, профессиональная мобильность, непрерывное образование, саморазвитие личности, педагогическая деятельность, процесс формирования профессиональной мобильности.

Yermak Yu.I. FORMATION OF PROFESSIONAL MOBILITY OF TEACHERS AS A TOPICAL PROBLEM OF THE PRESENT

The article deals with the problem of formation of teachers' professional mobility. The description of the concepts of "mobility", "professional mobility" is given. The focus is on determining the professional mobility of the teacher as a strategy for adapting to rapid changes in society. The analysis of features of modern professional activity of the teacher is conducted. The components of the process of formation of teacher's professional mobility are determined.

Key words: mobility, professional mobility, continuous education, self-development of personality, pedagogical activity, process of formation of professional mobility.

Постановка проблеми. Виклики сучасного суспільства, що стрімко розвивається, нове покоління дітей, які вимагають від учителя іншої ролі порівняно з минулим, зміна цінностей і нова концепція розвитку української школи спонукають звернути увагу на проблему формування професійної мобільності вчителя, що необхідна для успішної життєдіяльності в умовах сучасного шкільництва. Професійна мобільність виявляється в готовності до швидкої зміни завдань і видів професійно-педагогічної діяльності, планування та здійснення саморозвитку, попередження професійних деформацій. Зазначене питання є актуальним і заслуговує на вивчення. Не випадково в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст. наголошено на необхідності забезпечення високого професіоналізму, конкурентоспроможності та мобільності сучасних фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «мобільність» досить активно розробляється в сучасній науці. У вітчизняній і закордонній науці поширені дослідження професійної мобільності (Н. Василенко, Є. Іванченко, С. Нужнова, З. Решетова, Д. Чернілевський, А. Шелтон та інші). С. Ліпсет і Р. Бендикс розробили показники професійної мобільності та виділили чинники, що впливають на її розвиток. Питання професійної мобільності вчителя розглядали Ю. Бабанський, С. Желтова. Вплив процесів мобільності на стан суспільства й поведінку особистості вивчали М. Вебер, Ч. Кулі, М. Кун, Дж. Мід, Т. Парсонс. М. Гордієнко та Ю. Музиченко обґрунтовують зміст і структуру мобільності, розглядаючи її як динамічну якість. Ю. Клименко, С. Морозова й ін. виявили соціокультурні особливості професійної мобільності фахівця. Сучасні концепції професійної мобільності особистості, зокрема й вчителя, описані в роботах А. Карпова, А. Новікова, О. Пожарницької та ін.

Проте питання формування професійної мобільності вчителя, зорієнтованого на розвиток освіти в сучасних умовах, поки що досліджено недостатньо.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати проблему формування професійної мобільності вчителя як чинника становлення фахівця нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У працях сучасних науковців трапляються різні трактування поняття «мобільність», а саме:

– мобільність – міра здатності чинника виробництва до переміщення між сферами використання [10, с. 130];

– мобільність – рухливість, готовність до швидкої реакції, швидкого включення в діяльність [11, с. 15];

– мобільність – інтегративна якість особистості, що об'єднує сформовану внутрішню потребу в професійній мобільності, здібності та знання основ професійної мобільності [8, с. 64];

– мобільність – це одна із сутнісних характеристик людини, яка проявляється в процесі праці, тобто в професійній діяльності. Мобільний фахівець повинен являти собою людину як універсум [4, с. 10].

Мобільність у педагогічній сфері – це особлива якість особистості, що формується в процесі набуття знань, вмінь та має дуже важливий вплив на професійні якості фахівця.

Сучасні науковці розрізняють такі види мобільності: професійна, територіальна, трудова, академічна, екологічна, культурна, соціальна. У контексті досліджуваної проблеми нас цікавить професійна мобільність, тому більш детально зупинимося на її характеристиці.

У психолого-педагогічній літературі науковці подають визначення професійної мобільності фахівця, серед яких заслуговують на увагу такі:

1) якість особистості, що дозволяє їй бути соціально активною, конкурентоспроможною, професійно компетентною, здатною до саморозвитку й модернізації власної діяльності та зміни видів діяльності [1, с. 63.];

2) здатність швидко змінювати вид праці, переключатися на іншу діяльність у зв'язку зі змінами техніки й технології виробництва. Вона виявляється у володінні системою узагальнених прийомів професійної праці та застосуванні їх для успішного виконання будь-якого завдання на суміжних за технологією ділянках виробництва [9, с. 194];

3) здатність і готовність особистості досить швидко й успішно опановувати нову техніку та технологію, набувати знань і умінь, яких бракує, що забезпечує ефективність підготовки до нової професійної діяльності.

До змісту поняття «професійна мобільність» належать: вибір професії, підвищення кваліфікації, визначення умовної зміни місця роботи або професії, плинність кадрів тощо. Професійну мобільність розуміють як готовність кваліфікованого робітника до зміни виконуваних професійних завдань, здатність швидко освоювати нові види робіт, нові спеціальності [10, с. 158].

У дослідженнях Є. Іванченко подано таке визначення: професійна мобільність майбутніх фахівців є інтегрованою якістю осо-

бистості, що виявляється в здатності успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати види діяльності із залученням правової сфери; умінні ефективно використовувати систему узагальнених професійних прийомів для виконання будь-яких завдань у згаданих сферах та порівняно легко переходити від одного виду діяльності до іншого згідно з аналізом економічної і соціальної ситуації в державі; володінні високим рівнем узагальнених професійних знань, досвідом їх удосконалення та самостійного здобування; готовності до оперативного відбору й реалізації оптимальних способів виконання завдань у галузі економіки та фінансів, спираючись на передові світові тенденції; орієнтації в кон'юктурі ринку праці [2, с. 31].

Підсумовуючи зазначене вище, приходимо до того, що дослідники подають поняття «професійна мобільність» і як інтегровану якість особистості, і як сукупність якостей особистості.

Це питання посідає важливе місце також і в дослідженнях європейських авторів. Ми підтримуємо думку вченого Ф. Ваніскотта, у працях якого обґрунтована концепція мобільності вчителя-європейця. Він виділяє педагога як ключову фігуру в суспільстві, яке «гарантує свободу і природну мобільність кожної людини в межах відкритої інтеграції». Тобто висловлюється думка про те, що вчитель має бути відкритим для знань, толерантним до культури різних народів, мобільним у саморозвитку та професійній діяльності. Ми погоджуємося з його думкою, що «мобільність учителя – це здатність до змін, до прийняття нового, до системного мислення, до розуміння взаємозв'язків і взаємозалежності в суспільному розвитку» [9, с. 32]. Тобто мобільність можна розглядати як одну з найважливіших професійних рис учителя, яка проявляється у творчому характері діяльності, в активному пошуку новаторських підходів і технологій, в особистій ініціативі та професійному спілкуванні, реалізація яких стає можливою завдяки «мобільності» [5, с. 6–9].

Двоєдина мета освіти, що полягає в спрямованості на якісне засвоєння особами, які навчаються, необхідного змісту, з одного боку, а з іншого – на розвиток їхніх особистісних якостей, зумовлює необхідність вирощування для суспільства вчителя, який може бути здатним до неперервної освіти, щоб відповідати новим вимогам життя. Специфіка педагогічної професії передбачає, що її носій завжди перебуває в центрі всіх соціальних подій і в ситуації постійного соціального оцінювання. Серед особливостей педагогічної діяльності

виокремимо те, що, перебуваючи в постійному контакті з учнями, вчитель виступає для них об'єктом наслідування [3, с. 29]. Учні переймають не лише його манеру вдягатися, поводити себе, але й стиль діяльності та спілкування, характер ставлення до оточення і самого себе. Водночас нині середній вік учителів школи збільшується. А це значить, що значна кількість педагогів виховані і підготовлені в інших соціальних і культурних умовах. Тут виникає необхідність постійного саморозвитку, щоб відповідати вимогам нової школи. Бо ми переконані, що виховати мобільну особистість може лише мобільна особистість.

Знову ж таки зазначимо, що основою сучасної концепції освіти стають такі ключові компоненти, як саморозвиток, самоосвіта, самовдосконалення, які збільшують відповідальність учителя за результати власної праці. У даний час педагог повинен уміти керувати освітніми процесами, створювати та реалізовувати на практиці нові ситуації, що постійно розвиваються, орієнтуючись, насамперед, на розвиток суспільства, а не тільки на передачу традиційних знань, умінь, навичок. Отже, вчитель стає активним організатором освітнього процесу, здатним гнучко адаптуватися до мінливих умов сучасного шкільництва.

Діяльність учителя, яка є специфічною через її поле функціональних особливостей, передбачає грамотну й ефективну реалізацію численних професійних функцій, реалізація яких можлива лише тоді, коли будуть створені умови і розроблені механізми розвитку професійно-педагогічної мобільності, що сприяє реалізації освітніх цілей з орієнтацією на перспективу. Виникає необхідність організації безперервної професійно-педагогічної підготовки вчителів, які спроможні успішно адаптуватися в умовах глобальних соціальних змін [7, с. 162].

Спираючись на сучасні педагогічні дослідження, можна виділили такі критерії сформованості складників професійної мобільності вчителя:

- мотиваційно-ціннісний – професійно-педагогічна спрямованість;
- креативний – творча активність;
- діяльнісний – технологічна готовність;
- рефлексивний – здатність до самопізнання [6, с. 18].

Процес формування професійної мобільності залежить від низки чинників, серед яких найбільше значення мають такі: вплив на становлення майбутнього вчителя соціально-економічних криз; модернізація системи вищої освіти; впровадження сучасних інноваційних технологій, наявність

запасу знань; чітке усвідомлення своїх професійних обов'язків.

Також формування професійної мобільності вчителя відбуватиметься інтенсивніше, якщо в навчальному закладі організована робота з педагогами: створена система контролю, самоосвіти; є школа молодого вчителя; методичні об'єднання; існує система заохочення. У даному контексті важливим стимулом розвитку професійної мобільності є створення тимчасових творчих груп з єдиною педагогічною ідеологією і високою мотивацією працювати спільно над загальною проблемою.

Отже, професійну мобільність доцільно розглядати як основу реагування особистості на виклики сучасного суспільства, своєрідний ресурс фахівця, що лежить в основі творчого перетворення навколишнього середовища і себе в ньому.

Висновки із проведеного дослідження. У процесі дослідження нами встановлено, що професійна мобільність вчителя передбачає здатність гнучко адаптуватися до зміни форм, змісту й умов професійно-педагогічної діяльності, готовність до неперервної самоосвіти. За ефективні складники процесу формування професійної мобільності вчителя треба приймати: настанову на професійне вдосконалення; інтелектуальну та творчу активність; вміння проектувати власну професійну діяльність та передбачати її наслідки; здатність до осмислення особистісних можливостей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : [навч. посібник] / І. Дичківська. – Київ : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Іванченко Є. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Є. Іванченко ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2005. – 262 с.
3. Карпов А. Инновации и среда исследовательского обучения / А. Карпов // Философия образования. – 2013. – № 4 (49). – С. 27–37.
4. Кузьміч Т. Проектування педагогічного простору для стимулювання внутрішньої і зовнішньої мобільності учасників навчально-виховного процесу : [метод. рек.] / Т. Кузьміч, К. Товстуха. – Херсон, 2012. – 18 с.
5. Латуша Н. Поняття «професійна мобільність» у педагогічному аспекті / Н. Латуша // Наукові записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського : [зб. наук. праць]. Серія «Педагогіка і психологія». – Вінниця, 2014. – Вип. 42. – Ч. 2. – С. 6–9.
6. Музиченко Ю. Професійна мобільність учителя в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору / Ю. Музиченко // Шлях освіти. – 2007. – № 3. – С. 17–20.
7. Пожарницкая О. Компетентностный подход и новая образовательная парадигма / О. Пожарницкая // Философия образования. – 2014. – № 6(57). – С. 160–166.
8. Порцевская Е. Факторы развития профессиональной мобильности молодого специалиста Российской Федерации / Е. Порцевская // Актуальные проблемы изучения профессиональной мобильности и правосознания молодых специалистов : сб. материалов Междунар. науч.-практ. конф., Санкт-Петербург, 27–28 сентября 2013 г. – Санкт-Петербург, 2013. – С. 63–69.
9. Професійнао світа : словник : [навч. посібник] / уклад. С. Гончаренко ; за ред. Н. Ничкало. – Київ : Вища школа, 2000. – 380 с.
10. Сушенцева Л. Професійна мобільність як сучасна педагогічна проблема / Л. Сушенцева // Креативна педагогіка. – 2011. – Вип. 1. – С. 129–136.
11. Хом'юк І. Теоретико-методичні засади формування базового рівня професійної мобільності майбутніх інженерів : [монографія] / І. Хом'юк ; Вінниц. нац. техн. ун-т. – Вінниця : ВНТУ, 2012. – 379 с.